DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE
PARTIJEN
D66
1976
10

TER DISCUSSIE

A 17 INKOMENSPOLITIEK
EN DE GROEIENDE COLLECTIEVE SECTOR
IN EEN DEMOCRATISCHE MARKTECONOMIE

E. Nypels

A 18 MAAK EEN BEGIN
MET WEDERKEREND ONDERWIJS

H. Veenhuys

A 19 KOMT MILIEUBEHEER ACHTERAAN ?

Ineke Lambers

mei 1976

STICHTING WETENSCHAPPELIJK BUREAU d'66

Geachte lezer,

U hebt in de laatste weken, al of niet op uw verzoek, van de Stichting Wetenschappelijk Bureau D'66 zeven rapporten ontvangen. Wij hopen, dat u op zijn minst een paar met belangstelling hebt gelezen. Wij hopen tevens, dat u uw waardering voor de uitgifte van de rapporten wilt laten blijken door een schenking te doen aan de Stichting Wetenschappelijk Bureau D'66. De Stichting is voor een groot deel afhankelijk van schenkingen: het gironummer is 3322213 ten name van de Penningmeester SWB D'66, p/a Kennedylaan 11, Reeuwijk.

Verantwoording

Dit rapport "Ter discussie" bevat een samenvatting van hoofdgedachten uit drie rapporten, die vóór de discussiedag op 22 mei niet gereed kunnen zijn.
Aan de hand van de hoofdgedachten, die uitsluitend voor verantwoordelijkheid van de opstellers komen, kan er toch op 22 mei over gediscussieerd worden.

Eerder verscheen:
- A 11 : Maatschappij-Analyse
- A 12 : Ondernemingsdemocratie
- A 13 : Veiligheid als Maatschappelijke Waarde
- A 14 : Industriebeleid
- A 15 : De toekomst van de grote stad
- A 16 : Ondernemingsgewijze productie en sociaal ondernemerschap.

Van leden van D'66 en belangstellenden worden gaarne schriftelijke reacties op de rapporten ingewacht bij het secretariaat van de SWB D'66, Wilsonstraat 82, Hoofddorp.
Deze reacties worden aan de centrale programmacommissie van D'66 aangeboden.

Bij het secretariaat (tel.: 02503 - 3873 , nà 21 mei 13873) kunnen exemplaren van de rapporten worden besteld; tevens kan daar gevraagd worden naar de contactadressen in het land, waar discussiebijeenkomsten worden voorbereid.

Namens de Stichting Wetenschappelijk Bureau D'66
P.W. van Baarsel
(directeur)

BIBLIOTHEEK RU GRONINGEN
0805 4849

INKOMENSPOLITIEK
EN DE GROEIENDE COLLECTIEVE SECTOR
IN EEN DEMOCRATISCHE MARKTECONOMIE

1.

H E T D I L E M M A

De ' 1 % - norm ' voor de collecieve sector is alleen aanvaardbaar als een zeer tijdelijke, uiterste bovengrens bij een jaarlijkse groei van het nationaal inkomen van tenminste 3¾ tot 4 %, een bovengrens die in de komende jaren zo snel mogelijk verder zal moeten dalen. Een structurele stijging van de collectieve uitgaven met veel minder dan 1 % van het nationaal inkomen of zelfs een uitblijven van de groei van het aandeel van deze sector zou in 1977 al economisch wenselijk zijn, maar waarschijnlijk tot zulke grote knelpunten en onrechtvaardigheden leiden, door plotselinge ingrijpende maatregelen, dat dit op sociaal-politieke gronden onmogelijk is. Wel lijkt het vereist de maximum groeinorm voor de collectieve sector in de periode tot en met 1980 te koppelen aan de omvang van de jaarlijkse economische groei, bij voorbeeld door een structurele groei van de collectieve uitgaven in het nationale inkomen te accepteren van 0,20 à 0,25 % voor elke percent economische groei per jaar. Bij een economische groei van 3 % in een jaar zou dan een structurele stijging van de collectieve sector binnen het nationale inkomen passen van 0,60 à 0,75 %.

Uitgaande van deze benaderingswijze en van een nationaal inkomen van ƒ 300 miljard in 1980, zal in dat jaar een beperking van de groei van de collectieve sector moeten plaatsvinden van ƒ 13 à ƒ 15 miljard. Een rechtvaardige en aanvaardbare oplossing valt hiervoor eigenlijk niet te vinden ! En wanneer dit zal gebeuren betekent dat dan nog, dat voor de individuele werknemersinkomens vele jaren de nullijn of zelfs een vermindering vereist blijft, tenminste wanneer men de bedrijfsinkomens (winsten) weer een bescheiden herstel zou willen toestaan, onder andere terwille van behoud en uitbreiding van de werkgelegenheid !

De aan te geven beperkingen in de collectieve sector zullen aangevuld moeten worden aan de hand van onderzoek en overleg met de verschillende bevolkingsgroepen.

EEN DEMOCRATISCHE MARKTECONOMIE ALS UITGANGSPUNT

Uit de Congresdemocraat 'Tiel', januari 1974, deel 2, hfdst. 3, paragraaf 6:

6.1. Aanpassing van het prijsmechanisme door de totale maatschappelijke kosten (inklusief de effekten ten aanzien van de vervuiling en de uitputting) in de prijzen op te nemen.

6.2. De overheersende positie op de markt van de producent moet worden vervangen door een overheersende positie van de konsument.
- De konsumentenorganisaties dienen bevoegdheden te krijgen betreffende de kwaliteitseisen en etikettering van artikelen.
- Instelling van een klachten- en beroepsprocedure voor de oplossing van geschillen tussen konsumenten en leverancier
- Garantiebepalingen, leverings- en betalingsvoorwaarden, huurcontracten en dgl. behoeven de goedkeuring van de konsumentenorganisaties.
- 'Gevolgschade' (door fabricage- en/of installatiefouten) moet worden vergoed.

6.3. Invoering van een democratisch planningssysteem.

6.4. Invoering van een meldingsplicht voor investeringen boven een bepaald bedrag.

6.5. De overheid dient de bevoegdheid te krijgen voorschriften te geven voor de bestemming van beleggingen van banken, verzekeringsmaatschappijen en pensioenfondsen.

6.6. Verscherping van de anti-kartelwetgeving naar Amerikaans model.

BEPERKING VAN DE GROEI VAN DE COLLECTIEVE SECTOR, HOE ?

Voorstellen die in principe aanvaardbaar kunnen zijn:

1. salarisbeleid ambtenaren:
   a. beter trendbeleid, geen overcompensaties sociale verzekeringen, geen belastingcompensatie ziektekostenvergoeding;
   b. groter eigen aandeel pensioenkosten;
   besparing in 1980: ƒ 5 à 6 miljard;
2. Invoeren gezinssubsidieplan D'66 uit Beleidsplan in 10 jaren;
   besparing in 1980: ƒ 2 miljard;
3. Afschaffen algemene objectsubsidies in de woningbouw (gekoppeld aan teruggaaf 14 % BTW en invoering indexfinanciering):
   besparing in 1980: ƒ 2 miljard;
4. Verlaging maximum verplicht verzekerd inkomen bij de inkomstendervingsverzekeringen door voorlopige bevriezing inkomensgrens (P.M.);
5. Besparingen gezondheidszorg door betere planning (P.M.);
6. Geen structurele verhogingen AOW en minimumloon;
7. Minder beroep op sociale voorzieningen door:
   1. verbeterd onderzoek naar en controle op misbruik sociale voorzieningen (P.M.);
   2. uitbreiding begrip passende arbeid (P.M.)
   3. andere beloningsstructuur waardoor landgenoten weer het werk van buitenlandse werknemers gaan overnemen (P.M.);
   4. betere spreiding werk door arbeidstijdverkorting (kan kostenverhogend werken in de particuliere sector) (P.M.)

Voorstellen die afgewezen dienen te worden:

1. veranderen welvaartsvastheid sociale uitkeringen in waardevastheid;
2. aftrekbaarheid premies volksverzekeringen bij inkomstenbelasting afschaffen (wij: in tarieven I.B. opnemen);
3. uitkeringen gebaseerd op laatstverdiende loon (bij voorbeeld WAO) omzetten in voor ieder gelijke minimumuitkeringen;
4. invoering wachtdag ('Karenztag') bij de Ziektewet;
5. uitstel invoering AAW.

Voorstellen die in ieder geval door moeten gaan:

1. Spaarloon-/pensioenplan D'66 (Beleidsplan);
2. Ziektekostenverzekeringsplan D'66 (Beleidsplan).

4.

HOE LATEN WE DE VERMINDERING VAN DE COLLECTIEVE LASTEN TEN GOEDE KOMEN AAN DE BURGERS ?

1. Verlaging omzetbelasting op nieuwbouwwoningen en op onderhoud: in 1980 ruim ƒ 1½ miljard;
2. Verlaging loon- en inkomstenbelasting door verhoging van belastingvrije sommen waardoor op den duur ontvangers van sociale minima geen belasting meer behoeven te betalen: in 1980 bij voorbeeld ƒ 4 à 5 miljard ?;
3. Verhoging belastingvrije voet vermogensbelasting (P.M.)

5.

PROGRAMMATISCHE CONCLUSIES

Uit de Congresdemocraat 'Tiel', januari 1974, deel 2, hfdst.3, paragrafen 1, 2, 3 en 4, aangepast aan bovenstaande uitgangspunten.

3.1. Inkomensbeleid

3.2. Sociale verzekering

3.3. Fiscaal beleid

3.4. Loon- en prijsbeleid

Rijswijk, mei 1976 E. Nypels

MAAK EEN BEGIN
MET WEDERKEREND ONDERWIJS

Vergelijking van de onderwijsparagrafen in het D'66 - beleidsplan voor het regeringsbeleid in de jaren 1971 - 1975 met de maatregelen, die door de huidige minister van onderwijs zijn genomen, worden voorbereid of ter discussie zijn voorgelegd, maakt duidelijk dat in het huidig onderwijsbeleid veel terug te vinden is van wat D'66 in 1971 gewild heeft. Sinds 1971 zijn wij nadrukkelijker dan voorheen geconfronteerd geworden met een aantal structurele problemen, waarbij het onderwijsbeleid mede in het geding is.
Het is dus vooral zaak een onderwijsbeleid te voeren dat op zijn minst een bijdrage kan leveren tot de oplossing van deze structurele problemen.
Nu ons de Contouren voor een onderwijsbestel in het jaar 2000 geschetst zijn is een onderwijsprogramma van elke politieke partij voor de komende kabinetsperiode tevens een commentaar op de Contourennota.

S t r u c t u r e l e p r o b l e m e n i n h e t m a a t s c h a p p e l i j k b e s t e l , w a a r b i j h e t o n d e r w i j s i n h e t g e d i n g i s , z i j n :

- gevoelens van onbehagen en vervreemding in een snel veranderende samenleving noodzaken tot onderwijs waarin de persoonlijkheidsontwikkeling en de ontwikkeling van de sociale vermogens en vaardigheden van het individu prioriteit

krijgen; het onderwijs is echter te eenzijdig intellectualistisch ingesteld.

- er is een grote ongelijkheid in de samenleving in macht, kennis, inkomen, werk en vrije tijd; het onderwijs bepaalt te zeer onze kansen op al deze terreinen.
- de houdbaarheid van kennis is beperkt geworden, voortdurend moet men zijn kennis vernieuwen; het onderwijs is echter geconcentreerd in de beginfase van het leven.
- enerzijds is er behoefte aan gastarbeiders, anderzijds is er structurele werkloosheid. De koppeling van opleidingsniveau aan recht op werk speelt hier een rol.
- in relatie tot de arbeidsmarkt dreigt 'overscholing': het onderwijs leidt mensen op voor niet bestaande banen. Een mildere vorm van dit probleem is het werken beneden het aspiratieniveau ofwel het werken in een baan waarvoor men niet is opgeleid (respectievelijk de aanpassing van het aanbod aan de vraag en de aanpassing van de vraag aan het aanbod). In al deze gevallen is er sprake van verspilling van tijd en geld en waarschijnlijk van menselijk geluk.

Kenmerkend voor dit soort problemen is dat ze op hun beurt weer tal van problematische neveneffecten hebben. De gehele problematiek raakt de kern van de samenleving (zie het rapport maatschappij-analyse).
De wisselwerking tussen onderwijs en maatschappij betekent dat een verandering van het onderwijsbestel niet mogelijk is zonder verandering van het maatschappelijk bestel en dat een verandering van het maatschappelijk bestel gevolgen heeft (moet hebben) voor het onderwijsbestel. De vraag is dus meer: hoe willen wij dat de maatschappij er uit gaat zien, dan: hoe veranderen wij het onderwijs in de hoop dat doordoor de maatschappij zal veranderen.

De gesignaleerde structurele problemen wijzen op een maatschappij waarin het als wenselijk wordt gezien dat:

- iedereen de kans krijgt zich zijn leven lang veelzijdig te ontwikkelen, waarvoor onder meer nodig is dat
- de scherpe scheiding tussen onderwijs en werk opgeheven wordt
- een hoger opleidingsniveau niet automatisch tot een hoger inkomen leidt
- de arbeid eerlijk verdeeld wordt.

Voor het onderwijsbeleid (eigenlijk educatiebeleid) betekent dit de aanvaarding van het beginsel van de permanente educatie. Dit leidt tot een andere onderwijsstructuur dan de Contourennota voorstaat èn tot een ander sociaal-economisch beleid dan zowel overheid als werkgevers en werknemers lijken te willen voeren. Pas als er enigermate politieke consensus is over de richting waarin de maatschappij zich zal (moeten) gaan ontwikkelen is verandering van het onderwijsbeleid naar een situatie waarin het principe van de permanente educatie tot zijn recht komt, mogelijk. Dit betekent niet dat er ondertussen al niet iets gedaan kan worden.

Verenigbaar met het principe van de permanente educatie is een stelsel van educatieve voorzieningen voor kinderen die nog niet de leeftijd hebben bereikt waarop zij kunnen gaan werken. Als zodanig kunnen de voorstellen omtrent het funderend onderwijs in de contourennota uitgevoerd worden (basisschool - speciaal onderwijs - middenschool), met de volgende kanttekeningen:

- bezien moet worden hoe de ouders op meer reële wijze dan tot nu toe het voor hun kinderen gewenste onderwijs kunnen krijgen (b.v. door relativering van het richtingsaspect bij de planning en door subsidievoorwaarden met betrekking tot de interne democratisering).

- er moet tegen gewaakt worden dat er een loodzware verzorgingsstructuur ontstaat, waardoor de betrokkenen in de school steeds afhankelijker van anderen gaan worden.
- ook de leraren aan de middenschool dienen naar weektaak gesalarieerd te worden.

Op basis van de gedachte van de permanente educatie zou een leerling na de middenschool (eventueel één of twee jaar later, waardoor na de middenschool een kort beroepsgerichte opleiding kan volgen) moeten beginnen aan een leven waarin leren, werken en vrije tijd elkaar telkens afwisselen. De voorstellen in de contourennota (bovenschool - hoger onderwijs - open school) laten in feite geen ruimte voor een dergelijke ontwikkeling, omdat de daarvoor nodige veranderingen op sociaal-economisch gebied kennelijk al bij voorbaat onhaalbaar worden geacht.

De structurele jeugdwerkloosheid maakt echter mogelijk dat voor de jeugdige werklozen met een stelsel van wederkerend onderwijs begonnen kan worden. Daarvoor is nodig dat in overleg met de minister van sociale zaken en met organisaties van werkgevers en werknemers de beschikbare arbeid (of de arbeid waarvan men zou wensen dat die verricht werd, in wijk of buurt, bejaardenhulp etc.) geïnventariseerd wordt, eerlijk verdeeld wordt en redelijk gehonoreerd i n h e t k a d e r van te verlenen educatieve faciliteiten volgens het stelsel van wederkerend onderwijs. Dit stelsel is vervolgens uit te breiden met alle schoolverlaters, vanzelfsprekend afkomstig uit alle soorten onderwijs.

Op deze wijze ontstaat een experiment op basis waarvan het werkelijkheidsgehalte van de gedachte van de permanente educatie getoetst kan worden. Eerst op basis van een dergelijk experiment kan begonnen worden met een eventuele herstructurering van het onderwijssysteem ná de middenschool.

Amsterdam, mei 1976 H. Veenhuys

KOMT MILIEUBEHEER ACHTERAAN ?

Laatste nummer in de reeks rapporten, laatste onderwerp ook binnen deze kaft.... Toch is het niet symbolisch: milieubeheer komt niet achteraan.
De vraag hierboven is echter niet zomaar een rethorisch grapje. Na een periode van min of meer modieuze aandacht voor 'het' milieu taant de belangstelling en dreigt milieubeheer te degraderen tot een hobby voor wereldvreemde intellectuelen, tot een zaak die in de maatschappelijke belangenafweging achteraan komt.
Is de zorg voor een goed milieu inderdaad een luxe, een randverschijnsel van de welvaart waarvoor in tijden van minder voorspoed geen plaats is ?
Hieronder wordt geprobeerd - voorlopig in algemene zin vooruitlopend op een uitgebreider stuk over milieubeleid - aan te geven wat de plaats is van milieubeheer: niet achteraan, maar in een sleutelpositie ten opzichte van het gehele maatschappelijk gebeuren.

w a a r o m m i l i e u b e h e e r ?

Schoon water, schone lucht, een niet vervuilde bodem, een aangename leef-omgeving: allemaal zaken die voor een mens van niet te onderschatten belang zijn. Voor bepaalde gebieden is speciale bescherming als natuurgebied op zijn plaats. Maar milieubeheer omvat meer dan een zekere milieuhygiëne en het omheinen van bijzondere natuurgebieden.
De mens heeft door de eeuwen heen de ongeremdheid van zijn materiële verlangens botgevierd op de eindigheid van de aarde. In het verleden bracht dat hem vooral in conflict met zijn medemens: het ging om relatieve schaarste, om het in evenwicht brengen van de verlangens van de verschillende mensen onderling.

Met het explosief toegenomen gebruik dat de mens van de mogelijkheden van de aarde maakt komen echter de grenzen van die mogelijkheden in zicht. Daarmee doet het probleem van de absolute schaarste zijn intrede, een fysieke schaarste gevormd door de uitputbaarheid van de mogelijkheden van de aarde. Déze schaarste dwingt tot het herstellen en handhaven van de evenwichten binnen het gehele ecosysteem waarvan de mens deel uit maakt.
Het handhaven van die evenwichten is niet alleen een 'edel streven'; het is een noodzaak. Met al zijn technisch vernuft is de mens toch niet meer dan een onderdeel van het grote geheel van deze aarde. Als dat geheel blijvend uit balans raakt, zo niet ten onder gaat, dan gaat de mens van morgen daarin mee.
Maar niet alleen het eigen belang van de mens maakt het in stand houden van het ecosysteem noodzakelijk. Het zou wel erg hoogmoedig zijn om het belang van alle leven af te meten aan het belang van de mens alleen. Zo bezien vloeit de noodzaak van milieubeheer evenzeer voort uit de verantwoordelijkheid van de mens - en daarmee van de maatschappij - voor de kwaliteit van zijn omgeving omwille van de eigen waarde van die omgeving.

van 'groei' naar een schaarste-economie

Het op kwantitatieve groei gerichte streven naar een welvaartsstaat in de laatste decennia hield met de absolute schaarste geen rekening.
Nog steeds zijn de economisch-politieke doelstellingen vooral afgestemd op de relatieve schaarste. Het is hoog tijd, dat deze groei-economie wordt omgevormd tot een schaarste-economie, die gebaseerd zal moeten zijn op een zo doeltreffend en spaarzaam mogelijk gebruik van grondstoffen en een zo terughoudend mogelijk hanteren van milieu-verstorende processen.
De absolute schaarste is geen nederlandse aangelegenheid, maar een mondiaal probleem. Nationaal economisch eigenbelang zal dan ook - óók in ons eigen belang op langere termijn - plaats moeten maken voor een internationaal streven naar verantwoord grondstoffenbeheer, bescherming van oceanen en natuurgebieden en terugdringen van vervuiling. Hierbij zal het onevenredig geringe aandeel dat de ontwikkelingslanden nu nog hebben in het totaal aan mogelijkheden, moeten worden herzien. Ondertussen kunnen we niet volstaan met te proberen (klein als we zijn) de internationale ontwikkelingen in deze richting te sturen. We zullen ook op kleinere schaal, binnen Nederland, onze belangenafweging moeten gaan afstemmen op het model van een schaarste-economie.

de kwaliteit van ons bestaan

Het voorgaande wil nog niet zeggen, dat ons niets anders rest dan een soort 'milieu-calvinisme' waarin alle welvaart wordt afgezworen, alles wat leuk is niet mag. Voorop staat, dat we zullen moeten blijven binnen de randvoorwaarden die nu eenmaal uit de absolute schaarste voortvoeien. Binnen die grenzen kan gestreefd worden naar een aangenaam bestaan, maar daarbij moet het accent dan wel verlegd worden van kwantiteit naar kwaliteit.
'Meer' is niet altijd beter: meer productie betekent niet per definitie dat het geproduceerde meer vreugde brengt, meer energieverbruik is niet synoniem met een aangenamer leven, grote materiële welvaart in een vervuild industriegebied geeft mogelijk minder geluk dan een wat eenvoudiger bestaan in een leefbare omgeving. Met andere woorden, een herbezinning op de werkelijke waarde van onze verworvenheden kan heel wat wegnemen van een schijnbare tegenstelling tussen milieubeheer en welvaart.
Die tegenstelling wordt de laatste tijd vooral benadrukt in verband met de werkgelegenheid. Met alle onderkenning van het werkgelegenheidsprobleem zal toch - omwille van een menswaardig bestaan nu en in de toekomst - het milieubelang niet zonder meer mogen wijken voor de roep om meer werk. Er zal gezocht moeten worden naar een aanvaardbaar evenwicht tussen milieu-eisen en het honoreren van ieders recht op inkomen en op zinvolle bezigheid. Dat laatste is, uit een oogpunt van kwaliteit van het bestaan, niet zonder meer gelijk te stellen aan de betaalde-arbeid-zonder-meer die doorgaans bepalend wordt geacht voor het werkgelegenheidsprobleem. Veel maatschappelijk-zinvolle taken vinden in het huidige arbeidsmarkt-mechanisme geen of onvoldoende vervulling, terwijl het uitbreiden van (vaak milieuvijandige) productie van onnutte producten wordt bepleit om het creëren van arbeidsplaatsen. Het veranderen van deze wanverhouding zal het nodige kunnen bijdragen aan het samengaan van een zinvol bestaan met een leefbare omgeveing.

milieubeheer en maatschappij

Waren er ook in het verleden wel incidentele op het milieu gerichte (vooral milieuhygiënische) maatregelen, tot niet erg lang geleden werd bij de noodzaak van een meer integraal milieubeheer niet stilgestaan. Andere belangen werden wél van oudsher behartigd, maar het milieubelang heeft nog steeds geen volwaardige eigen plaats binnen de structuur van onze maatschappij.
Hoe komt dat ? Het milieubelang is een collectief belang bij

uitstek: een belang waarin weliswaar iedereen deelt - uit een oogpunt van eigenbelang zowel als van verantwoordelijkheid -, maar dat niet als specifiek belang aan een bepaald individu of een bepaalde groep is toe te rekenen. Daardoor wordt het, in tegenstelling tot belangen waarmee men zich meer direct identificeert, niet als vanzelf in de maatschappelijke belangenafweging tot gelding gebracht. Men kan er dus niet op vertrouwen, dat het milieubelang zonder speciale maatregelen voldoende aan zijn trekken komt.
Hier komt bij, dat milieubeheer te maken heeft met alle menselijk handelen dat de samenhang van de onderdelen van het leefmilieu kan verstoren. Dit betekent dat milieubeleid niet zomaar een zoveelste beleidsonderwerp erbij is, maar bevoegdheden vraagt die dwars door de gebruikelijke indeling in beleids-sectoren heenlopen.
De speciale positie van het milieubelang maakt dan ook, dat er op verschillende punten in de maatschappij veranderingen nodig zijn, wil een effectief milieubeheer kunnen worden gerealiseerd.

w a t m o e t e r g e b e u r e n ?

Het staat er kortweg: veranderingen op verschillende punten in de maatschappij. Van de reeks concrete maatregelen die hier achter schuilen gaat valt in deze bladzijden natuurlijk geen

achter schuil gaat valt in deze paar bladzijden natuurlijk geen overzicht te geven. Tot besluit toch een, noodzakelijkerwijs zeer globale, aanduiding van het soort veranderingen waar het om gaat.
De vaak niet op geld gewaardeerde eigenschappen van het milieu komen in het economisch krachtenspel niet automatisch aan bod. Zij zullen daarin kunstmatig - waar nodig van overheidswege - moeten worden ingebracht.
De politieke groeperingen zullen, naast de van oudsher door hen verdedigde belangen, het milieubelang meer als een zelfstandig belang moeten gaan behartigen en in de politieke besluitvorming laten meetellen.
Willen zij daarin kunnen slagen, dan zal hun achterban daaraan steun moeten geven. Dat vraagt besef van de noodzaak van goed milieubeheer bij de individuele burger. Dat besef moet ook leiden tot de bereidheid het eigen gedrag bij te sturen.
Pas dan kan de overheid een geslaagd milieubeleid voeren. Die overheid immers moet daarvoor, om het maatschappelijk proces te kunnen sturen èn om het eigen beleid binnen goede milieu-banen te kunnen leiden, beschikken over (democratisch te controleren) bevoegdheden die de meer traditionele belangenafweging kunnen doorkruisen.

Opende, mei 1976

Ineke Lambers-Hacquebard
(werkgroep milieubeheer)

Port betaald
Port Payé
's-Gravenhage

Statenlaan 23
's-Gravenhage